

Драган Јовановић Данилов

АЛМАНАХ ПЕШЧАНИХ ДИНА

(нарушавајући алхемијско правило о ћутњи)

"Алманах пешчаних дина" јесте аутобиографска прича о детињству, дечаштву, блузу, осамљености, одрастању. Али, шта је, заправо, наша аутобиографија? Пре свега фикција! Истинску биографију немогуће је реконструисати - остају нам тек исечци и слике, магловите као неки предмети које назиремо у дубокој води. Такви детаљи ме, рецимо, узбуђују код аустријског композитора Брукнера. Насупрот његовим великим мелодијским темама, узмите, рецимо, његова адађа. Из њих проговара дубока детиња побожност, топла фасцинираност природом, водом, травом...

Никад ми није било јасно, зашто се, малне експлиците мора писати о великим темама, о људској судбини, и зашто се увек морају сликати велике алгоријске, историјске и моголошке теме. Зар сликање наизглед ефемерних, бизарних, малих ствари није, на неки начин, облик обогашивања и позлаћивања свет? Зар закони микросвета нису у исти мах и закони макросвета? Присетимо се Флобера: "Бог се крије у детаљу". Добру уметност и чини способност уметника (песника) да детаљ, или неку малу слику подигне на ниво чудесног. Узмите, рецимо једног Висконтија. Када погледате његов филм "Смрт у Венецији" видећете како Висконти дивно и присно осећа предмете око својих протагониста и како нам преко тих предмета толико много каже о унутрашњем свету својих јунака. Или, присетите се Хомера (опис Ахиловог штита) Пруста, или Мицкијевича. У свом делу вПан Тадејг (нека врста пољске Илијаде, национален пољске епопеје) Мицкијевич нам у дванаестом певању даје маестралан опис једног велможног порцуланског сервиса за ручавање, сервиса који се "окреће као планета" и који нам толико много сугерише и говори о пољској шљашти, о стародревним панима, о пољском племству и господи. Е, тако и писац који је осетљив на детаљ осећа интимну космичност предмета које призива и кроз њих нам толико тога каже о свом унутрашњем свету, о својим опсесијама које имају дубоке корене у човеку. Ваљану уметност управо и чини транспредметност, трансфигуративност који имају апстрактан алиби.

"Алманах пешчаних дина" је наглашено театралан, фантастични билдунгс роман са елементима поетског романа и романа идеја, спиритистичко дозирање слика из детињства. То је прича о породици кроз коју се одражава читаво једно време, тврдокомунистичка форма mentis са својим спиритоцидима, долазак цеза у Београд, филмови, Алексићеве спектакуларне акробације, фанатизам екстремне националистичке ортодоксије, заслепљеност митовима од којих се, како би то рекао Елиот - "луди". А у свему томе је и сам писац. Уосталом, какав је то роман у коме

и сам писац није у игри? Сликајући у "Алманаху" интимни живот своје породице желео сам да завирим и у интимне животе мојих читалаца, али и да им омогућим да и они сами завире у животе својих породица. Јер, ми се не разликујемо много једни од других. Своју породицу сам приказао на фону неких важних историјских збивања, осликао сам је у једном времену, занимали су ме неки процеси у људском животу - одрастање, мењање. Али, ми тако мало знамо о својим ближњима и то је ваљда некакво планетарно проклетство. Лепо је рекао Албахари: "Када помислим на све бесмислице које знам о разним особама и када помислим колико заправо не знао о ближњима који су доиста били део мене, готово да се постидим." А тај синовски осећај је "основа човечности" (Паунд). То призивање праотачких части, на крају романа се открива колико је сурова, пресна, варварски свирепа стварност пробудила главног јунака из света снова, фантазија и философског спекулусања. Дакле, у последњим главама романа бавим се актуелним животним фактицитетом, али роман никако није инструментализован, идеологизован. Јер, имати екстремна политичка убеђења клица је какве душевне болести. Зато ме је одувек привлачио Набоков. Његова проза, то је чиста инвенција без било какве дидактике, инструментализације и морално-педагошких начела. Но, вештина писца и јесте у томе да вешто манипулише осећањима читалаца и критичара.

Свој први роман писао сам прилично егостично. Трудио сам се да побегнем од дехидриране прозе која би имала обележја каквог суhog елабората, али и од сентименталности и лажно-романтичних излива, јер су они исто што и порнографија. Више ме занимало оно иза сентименталности и романтике, дакле трансентименталност, трансромантичност. Упркос томе што данас множина људи живи у времену заборавља бивствовања, самоскривања и самоповлачења од бивствовања, нема истинске прозе без отворености ка мистичкој радости, ка бивствовању које Грци одређују као "присуство присуствујућег". Јер, проза не може бити надегзистенцијална. Прозу производи ерос, бивство, а не индиферентност и равнодушност. Зато ми се допало оно што је ту, недавно, Зоран Милутиновић написао поводом Ековог романа "Острво дана пређашњег": "Са херојем знања и са приповедањем из знања о књижевности је готово. Сад треба видети можемо ли нешто више од тога."

Но, морам признати да сам једно значајно време мог читалачког живота провео читајући књиге о детињству од Толстоја ("Детињство, дечаштво, младост") до данашњих дана. А читајући књиге о детињству и пишући о свом детињству ми своје детињство

настављамо. Наравно, да сам као неки далеки репер имао Прустов дивно-суморни роман реку "У трагању за изгубљеним временом" који је имагинативно и интелектуално сумирао читаву једну епоху. Прустов "метафизички натурализам" (израз је Пјера Боедефра) је просто неодољив. Мада Пруст, кад се боље размисли и није толико прозаист, колико је песник успомена, песник готово женског лезбоса. Једини начин да аутентично и поособљено говоримо о свом детињству јесте да о себи прошлом пишемо као о неком другом. У томе је величина Прустова - што је себе знао да одвоји од себе. Али, Пруст је тамо далеко, недостижан, у мистичним висинама. Сем Пруста, морам признати, веома ме је дрмала и Крлежина нежна, и солипсистички агресивна антитетичка хиперболичност из, рецимо, "Детињства у Аграму", тај неупоредиви барокни шарм, супериорност његове гротеске и наоко безразложна меланхолија којом он слика истину свог детињства, фантоме једног давно потонулог света.

Свака појединачна прича у роману стопљена је са осталима. Нарочито сам водио рачуна о томе да фабулу сместим у своје јунаке а не да своје јунаке бацам у фабулу, јер је то једини начин да јунаци буду од крви и меса, те да између њих постоји еротичности присан набој. Јер, личности у роману, то нису пуке вебалне утваре. Погдегде сам се нехајно препуштао причи, оним необјашњивим утварама приповедања е да бих побегао од онога што се зове култивисаност, јер, како то већ неко рече нема у прози веће испразности од испразности савршенства стила, од сухе култивисаности, асептички чисте прозе без иједног бацила у себи, од оног што се зове *virtuosita*. Грозим се романа писаних језиком репортаже, публицистичке конвенције или математике. Почујмо Витолда Гомбровича: "Писци који се превише наслађују прецизношћу стила, који се труде да засене неком непостојећом математиком језика, који кокетују "мајсторством" (школа Анатола Франса) већ више не одговарају нашем времену, утолико пре што је сибаритизам постао немодеран. Савремени стилист мора имати осећање за језик као нешто незавршено и у покрету, што не допушта да се њиме овлада... јер, уметност се догађа међу живим, конкретним људима, што значи несавршеним. Надаље, не занимају ме писци који претерано рабећи иронијске отклоне исмевају и пародирају жанр. Више него до пародирање жанра стало ми је до проширивања жанра. По мени, реалистичка наративна конвенција је неуништива и њој сваки писац даје печат свог личног даха, оног што Грци зову *пнеума*. Но, у "Алманаху" нисам се одрекао ни извесних ентитета фантастичног, чудноватог, барокног, трансромантичног. По Густаву Рене Хокеу: "тежња за елеганцијом, за љупкошћу, за језичком невиношћу, специфична је врста довитљиве реконструкције света у кризним епохама. Аркадијска је метафорика један од најфасцинантнијих начина превладавања језе. Ослобађање света од демона збива се ту заједно с племенито разиграном метафоричком

демонијом". Но, сем аркадијске метафорике, иронија и хумор су фасцинантна средства за превазилажење језе. Али, не иронија и хумор као производ несношљивог его-трипа. Тек, иронија и хумор који у себи носе сажаљење и нежност могу нас спасити од ништавила. Тек иронија и хумор који зраче у правцу људског срца.

Мене у прози занимају поступци који нам већ вековима стоје на располагању. Интрига је у томе како тим поступцима нове форме напунити новим духом и дахом, новим "естетским блаженством". А форма и садржај су, дабоме, једно. Раздвојити простом операцијом духа садржину од форме опасна је сегрегација, јер у форми јесте садржина и обратно.

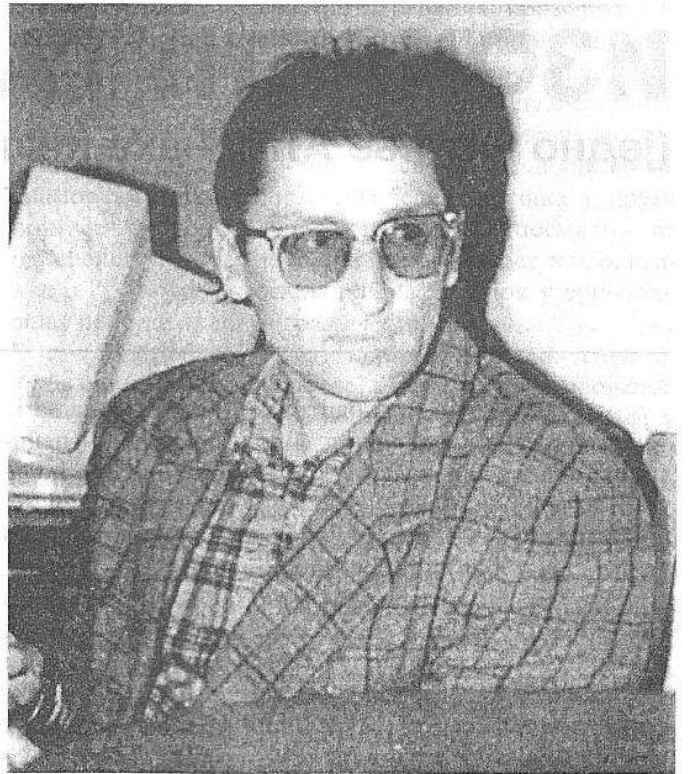
Сама реч алманах, могуће, потиче од арапске речи *al-manakh* што значи календар. Алманах и јесте својеврсни календар, зборник, соборник (како би се то старински рекло) сабиралиште различитих текстова и радова, али и нека врста разноврсног књижевног забавника и хронографа, који се за разлику од часописа не појављује *in continuo*, већ с времена на време. У нас постоји сасвим озбиљна традиција алманаха, почев од "Данице" Вука Караџића из 1826. преко "Голубице" с цветом књижевства српског Јована Хаџића из 1826. и "Грлице" (Џетиње 1835-1839) који је покренут племенитим заузимањем Петра Петровића Његоша. У Француској је, рецимо, чувен "Алманах муза" (1764-1833) чији сам један од примерака имао прилику да држим у некој антикварници. Алманах је по природи ствари обиман, пригодан, забаван, фолклористичан, хуморно-сатиричан, утилитаран, саветодаван, молитвенички, близак широкој читалачкој публици. Дакле, то је књига за народ, штампана у великом тиражу која доноси сановник, преглед вашара, и црквених празника, пољопривредних, лекарских и кулинарских савета, метеоролошких и астрономских података, молитви и житије светаца. Мене, наравно, није занимао такав алманах, већ ме занимао билдунгсроман који ће бити смештен у форму алманаха. Алманах је писан у првом лицу - у питању је, дакле, *сказ*, да употребим термин руских формалиста. Из виртуелног књижевног материјала који је износио преко 2400 страница "милости уобличење" подало се неких 370 страна које чине роман.

"Алманах пешчаних дина" јесте једна асимилационо прождрљива књига - она гута толико тога: причу, поезију, кратки лирски запис, есеј (текстуализовање знања) путопис, опис *locus amoenus*, и границе између њих су врло флуидне. На прво читање, приче из "Алманаха" могу деловати неповезано. Али на друго? "Алманах пешчаних дина" је књига о Нарцису. А Нарцис је симбол суочења Бића и Сазнања. Валери би рекао: "дивни демон, пожељан и леден". То је тај демон који се оцртава у дубини тамног огледала и за којим ми трагамо - треба ли рећи узалудно. У "Алманаху"

главни јунак целу повест света нарцисоидно затвара у своју аутобиографску причу, не устручавајући се да износи своје дубоко личне погледе. Но, овде је у питању нарцисизам не као пуко примитивно самољубље, неуротична згрченост и посесивност, већ нарцисизам као пароксизам индивидуализма и егцентризма, као манифестација једног дубоко личног даха. Транснарцисизам као лебдење и утапање у трансубјективне димензије једне ексцентричне, онтолошки слободне монаде. Више од брзине приповедања и наративне ефикасности, у "Алманаху" су ми значила застајкивања, успоравања, лаган ток дискурса. (Због таквих застајкивања љубим Пруста. Он, рецимо, на тридесет страна описује како се неко преврће у кревету пре него што га сколи сан, али то чини незаморно за читаоца и ванредно узбудљиво.) Есеји о Баху и Шуберту као антиподима, о црначким певачицама блуза, или о антикварницама су у "Алманаху" (који је билдунгсроман) убачени зато да читаоцу покажу како за јунака престаје један живот, а почиње други - живот у књигама. Дакле, у питању је "функционално застајкивање", приповедно одлагање које користи причу. Те есеје читалац може и прескочити, да би на крају романа, у последњој глави "Словенски дечак, диоскури" поново ушао у епилошку причу.

Бескрајно су глупи они критичари који у романима трагају за неким логичким кључем, логичком нити која ће забога све повезати, јер наше књиге су као и наши животи, прегршти разноврних прича, сабиралиште расутих збитија иза којих остају само бездана питања. Наши романи се као и наши животи жестоко опирају сваком тумачењу које пледира да све оголи и једнозначно разјасни. "Ко поседује свеобухватни правилник о томе шта роман мора бити" - пита се Ернесто Сабата, тврдећи да нема ничег хибриднијег од романа: "У ствари би се морала измислити уметност која би мешала чисте идеје са игром, урлике са геометријом. Нешто што би се остваривало у једном херметичном и светом простору, обред у коме би покрети били уједињени с најчистијом мишљу, а филозофски говор са ратничким играма Зулуа. Мешавина Канта и Хијеронимуса Боша, Пикаса и Ајнштајна, Рилкеа и Џингис Кана. Док не будемо кадри да остваримо тако свеобухватан израз бранимо барем право да правимо чудовишне романе".

Густа скриптура билдунгсромана зна покадшто да буде унисона - мислим пре свега на тај заморни цигласти ред реченице који прати главног јунака од рођења до данашњих дана. Чак се и једном Канетију догађа да нас у неким партијама свог романа "Спашени језик" замори цигластим редом приповедања. Зато сам, да бих избегао тромост, која је својствена самој природи билдунгсромана, своју причу о одрастању сместио у форму алманаха, који причу, кроз перманентно мењање регистра даје својеврсни динамизам, а понекад и спектакуларну динамику. Моје приповедање у "Алманаху" је потпуно разглобљено, јер мом темпера-

Драган Јовановић Данилов

менту, напосто, не одговара мирна, стабилизована дескрипција.

"Алманахом" сам желео да интегрално апсолвирам феномене детињства, дечаштва, одрастања. желео сам да мој роман буде превасходно похвала поезији као јединој истинској религији. Јер, све религије (било да их заступа Назарећанин, Мухамед, Буда, Брама или Конфучије) недовољне су јер ипак негирају овај живот овде на земљи и јер се све редом хватају за смрт. Све религије, религије су загробног живота! Једино је поезија истинска теозофија наших живота, овде и сада, у овом свету, па ма какав он био. Вишеслојност, језичка поособљеност и температура сензација, су за мене битне специје једног романа. Занима ме роман као сложена наративна структура, јер сваки роман без вишеслојности, без консеквентне развијености прича, без упућености на смисао једног вишег, сублимираног реда, нужно постаје монокордна мелодија одсвирана на једној жици.

Волео бих да мој роман (будући да је билдунгсроман) буде читан оним освештеним, старинским начином читања, од почетка до краја. Волео бих да га људи читају онако како сам и сам читао књиге када сам био наивни, простодушни читалац у дечаштву и раној младости. "Алманах" није роман-научни трактат, написан само за колеге писце, већ књига писана како за оне софистициране и најизбирљивије духове који не могу бити преварени, тако и за моје читаоце. А како би то рекао Боало: и читалац жели да буде поштован. Ето, толико бих могао рећи о "Алманаху пешчаних дина", нарушавајући оно архипознато алхемијско правило о шутњи.